

Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání – vize a výzvy

Vážení čtenáři,

otevíráte stránky prvního čísla nového odborného recenzovaného časopisu *Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání*. Zaměřuje se na témata čtenářské, matematické, informační a přírodovědné gramotnosti a pregramotnosti, ale také na témata s nimi související. Časopis je zároveň platformou pro rozvoj pedagogické psychologie, primární pedagogiky, oborových didaktik, literární teorie, speciální a sociální pedagogiky jako vědních disciplín. Klade si za cíl zprostředkovat nové poznání v dané problematice, a dát tak podněty pro rozvoj praxe i propojení vědy, výzkumu a praxe.

Myšlenka časopisu, který by byl interdisciplinárním prostorem pro sledování otázek gramotnosti a vzdělávání, dozrávala několik let, jak se užší tým iniciátorů vzniku časopisu setkával v rámci vědeckých i aplikačních projektů při

řešení otázek gramotnosti. Zmiňme např. vědecké projekty GAČR, GAUK, 7. RP¹, případně některé projekty aplikační (ESF, granty Evropské komise)², ve kterých byla řešena zejména čtenářská gramotnost. Časopis by měl být ale navázán i na aktuálně probíhající vědecké projekty – např. projekt Univerzity Karlovy PROGRES³, kde je téma gramotnosti v tom nejširším pojetí jedním z jeho šesti základních tematických pilířů.

Jako jiné časopisy při svém vzniku, i my jsme si v různých etapách přípravy kladli řadu otázek, na které bylo nutné hledat odpověď. Je skutečně nový časopis potřebný? Nepostačují jiné pedagogické časopisy či časopisy psychologické, lingvistické či o vzdělávání obecně? Najde si nový časopis své autory? Bude mít své čtenáře? Bude mít dostatečně silný odborný tým, aby mohlo být nejenom reflektováno aktuální vědecké dění na poli gramotnosti a vzdělávání, nýbrž aby

---

¹ Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika (GAČR P407/13–20678S, 2013–2015); Variabilita vývoje počáteční čtenářské gramotnosti u dětí s rizikem vzniku specifických poruch učení (GAUK 364911, 2011–2013; Vývoj písemného projevu od 1. do 5. ročníku základní školy (GAUK 311015, 2015–2017), Enhancing Literacy Development in European Languages“ (7. RP Marie Curie Initial Training Network, FP7/2007–2013)

² Evropské sociální fondy (OP VK, 7. 1., 2009–2012) Rozvoj čtenářských kompetencí v prostředí inkluzivní školy, Evropská komise (EAC/S05/2013) – European Literacy Policy Network (ELINET)

³ PROGRES Q17. Příprava učitele a učitelská profese v kontextu vědy a výzkumu, Univerzita Karlova, 2017–2020.

byly také dávány podněty pro praktické počiny? Naším záměrem je totiž nejen zprostředkovat výsledky vědy a výzkumu, nýbrž také dávat podněty pro shromažďování, třídění a analýzu informací z praxe. Přáli bychom si, aby publikované studie inspirovaly rozvoj gramotnosti našich žáků ve školské praxi.

Domníváme se, že existence jiných odborných časopisů by neměla bránit zrodu časopisu nového. I když najdeme řadu publikovaných studií z oblasti gramotnosti v pedagogicky zaměřených časopisech, jako je *Pedagogika* (např. monotematické dvojčíslo Počáteční čtení editorek Anny Kucharské a Gabriely Seidlové Málkové, 2012), *Orbis Scholae* (monotematické číslo editorů Karla Starého a Veroniky Laufkové, věnované porozumění textu ve škole, 2015) či *Pedagogická orientace* (nespočet studií zaměřených na gramotnosti v různém pojetí) a také v časopisech psychologických (*Československá psychologie*, *Psychologie pro praxi*, *E-psychologie*), nový časopis by měl umožnit dlouhodobě a systematicky větší soustředění se na užší nosné téma. V něm se mohou potkávat různé vědní disciplíny se svým pojetím gramotnosti, s doprovodnými otázkami vzdělávání, jak je reflektují. Předpokládáme – a první číslo to dosvědčuje – že bude dán prostor pro studie mapující psycholingvistické pozadí rozvoje gramotnosti, že dojde k reflexi didaktických aspektů rozvíjejících se gramotností a že bude sledována

vzdělávací politika pro rozvoj gramotnosti a vzdělávání. Nebudeme opomíjet ani problémy, které se rozvoji gramotnosti a obecně vzdělávání týkají.

K otázce autorů a čtenářů – je skutečně třeba tyto cílové skupiny oddělovat? Domníváme se, že nikoli, a pokud ano, tak spíše jen z časového a praktického hlediska. Byli bychom rádi, kdyby časopis vzbudil zájem o prezentování výsledků nejrůznějších výzkumů, s užitím kvalitativní i kvantitativní metodologie, které by dávaly podněty pro další počiny na poli vědy, ale i praxe. I když se hlásíme k vědeckému zaměření časopisu, neopomíjíme odbornou reflexi praktických zkušeností na poli gramotnosti a vzdělávání. Je nám blízký apel na využitelnost výzkumu pro praxi a naopak na sběr podnětů z praxe, které jsou následně prověřovány výzkumně. Doufáme, že ze čtenářů příspěvků se stanou autoři a z autorů čtenáři příspěvků svých kolegů. Věříme tomu, že se časopis postupně stane partnerem učitelů základních a středních škol, stejně jako učitelů mateřských škol i pracovníků dalších školských a vzdělávacích institucí.

Naši snahu o vytvoření širokého týmu spolupracovníků se nám podařilo naplnit, jak je zřejmé z webových stránek časopisu, kde je představena vědecká rada a výkonná redakce⁴. Kromě našich odborníků z různých fakult a univerzit, s pokrytím všech hlavních oblastí gramotnosti, jak je např. definuje Zápotoč-

⁴ Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/redakcni-rada>

ná (2007), se nám podařilo získat pro spolupráci kolegy ze Slovenska, Polska, Chorvatska, ale také z Anglie či Kanady. Doufáme, že existence časopisu napomůže i dalšímu mezinárodnímu propojování v tématu gramotnosti a vzdělávání. Pozitivně vnímáme, že ani jeden z kolegů, které jsme oslovovali, neodmítl spolupráci – naopak, všichni vnímali myšlenku vzniku časopisu za zajímavou a existenci časopisu za potřebnou.

Máme vysoké cíle, ale i pokoru při etablování časopisu. Chtěli bychom se ucházet o zařazení do recenzovaných časopisů v seznamu vědeckých periodik MŠMT. Budeme se snažit také o naplnění standardů periodik umístěných v mezinárodních databázích, i když zde se bude jednat spíše o dlouhodobější aktivitu. V každém roce bychom proto chtěli připravit tři čísla – dvě v českém jazyce (včetně příspěvků ve slovenštině) a jedno číslo v jazyce anglickém. V každém roce bude alespoň jedno číslo monotematické, jehož editory budou významní odborníci na dané téma. To první v roce 2017 bude věnováno jazykovému pozadí gramotnosti, editorkami jsou Gabriela Seidlová Málková a Klára Špačková. Z hlediska uplatňovaných přístupů při posuzování jednotlivých článků se budeme řídit obvyklými pravidly oboustranné anonymity (tzv. *double-blind peer review*) – tedy se zachováním anonymity pro posuzovatele (neznají identitu autora) i autory příspěvků (nebudou jim známí recen-

zenti). Recenzenty budeme hledat mezi spolupracovníky časopisu, ale i mezi kolegy, kteří jsou experty na dané téma a s časopisem nespolupracují. Příspěvky v angličtině budou mít vždy alespoň jednoho zahraničního recenzenta.

Pro první číslo časopisu jsme oslovili autory příspěvků konference *Počáteční čtení: čtu a stávám se čtenářem – Cesty propojení výzkumu a praxe*, konference, která v roce 2016 navázala na úspěšnou mezinárodní konferenci z roku 2014, pořádanou ve spolupráci s mezinárodním sdružením SILE/ISEL⁵, s nabídkou publikovat zde příspěvky, které na konferenci zazněly. Výsledkem je pět odborných textů českých i slovenských autorů, kteří se věnují čtenářské gramotnosti z různých pohledů. Další příspěvky ze zmíněné konference budou publikovány ve druhém čísle časopisu.

Tři příspěvky mají povahu empirické studie a věnují se prekonceptům čtení a psaní v předškolním věku (Mária Belešová) a postavě v pohádce s hodnotícími účinky na dětského čtenáře (Lenka Szentesiová). Anna Kucharská a Martina Šmejkalová představují nový diagnostický nástroj, který by se mohl uplatnit v mladším školním věku při sledování jazykových předpokladů rozvoje gramotnostních dovedností. Za metodologickou studii lze označit příspěvek Jaroslava Říčana, který se věnuje možností zjišťování úrovně metakognitivních znalostí u žáků mladšího školního věku.

⁵ Dostupné z: <http://www.pdf.cuni.cz/PEDF-615.html?konference=2>

Posledním příspěvkem je studie Jolany Ronkové a Veroniky Laufkové, které čtenářům představují evropský projekt ELINET, zejména jeho aktivity i přínosy pro čtenářskou gramotnost.

V časopisu budou publikovány kratší analytické zprávy z konferencí či seminářů, zprávy o praktických počinech (např. z projektové činnosti), recenze publikací. V prvním čísle najdeme dvě takové zprávy: v první řadě je to informace o proběhlé konferenci *Čtu a stávám se čtenářem* (Veronika Laufková a Jolana Ronková). Za velmi úspěšnou považovali návštěv-

ní konferenci prezentaci počítačového programu Včelka (Levebee) od spoluautorky Renaty Wolfové. Přinášíme proto recenzi tohoto programu i těm, kteří se nemohli konferenci účastnit, a které program zajímá vzhledem k jeho širšímu uplatnění v metodice rozvoje čtenářské gramotnosti u běžného čtenáře, ale i u čtenářů s riziky.

Přejeme novému časopisu dobrý start, zájem ze strany autorů i čtenářů. Děkujeme všem, kteří jakkoli podpořili jeho vznik či se podílejí na jeho přípravě.

Za redakční radu a výkonnou redakci časopisu

Anna Kucharská, Radka Wildová, Klára Špačková